

Cseke Ákos

A bűnös asszony. Vasadi Péter mint teológus

■ „Az én életemet a föltámadás hiánya nyomasztja. De oly abszurd módon, hogy az már mintegy állítása annak, amit hiányolok. Hogy van föltámadás. Vagy lehetséges. De azért ez még kevés ahhoz, hogy legyen is. A pontos helyzet nem is az, hogy nem hiszek benne, hanem hogy nem hihetek benne. És azt, hogy szívesen hinném, de korrekt módon nem hihetem, úgy hívom: pokol” – olvassuk Vasadi Péter különös írásában, *A szív szüntelen mormolásában*.¹ És kicsit később: „Mert például mi az, hogy gyöngé hit? Van másféle is? És ha van erős hit, abban nem éppen az *emberi* a gyöngé?”² Riadt kérdések és riadt válaszkísérletek sorakoznak, egyik a másik után, ebben a levél- és esszéregényben, amelyek nem a hit bizonyossága, hanem a szeretet mindent felülmúló ereje nevében szólítják meg a hívőket és a hinni képteleneket (hívő és hinni képtelen önmagunkat). „Mennyire nem értette meg – mondja a regény egyik szereplője, Olasz Bálint Montherlant-ra utalva –, hogy az ember nem bírja se hittal, se hitetlenséggel. S ahol nem bírja, ott szeret, kénytelen szeretni, mert a legmagasabb csúcsra szökő hit is szeretetként omlik vissza, és a legmélyebbre ereszkedő hitetlenség is szeretetként szökik magasra.”³ Nem csoda, hogy kikel a keresztény hívők, teológusok magabiztossága ellen: „Egyáltalán, van olyan kérdés, amelyre elszótlanodnak, és igazán nem tudják a választ? Amelyre lehajtják a fejüket és hallgatnak? Hány olyan kereszténnyel futottam már össze, aki szinte ezt a magatartást sugallta: szent ügyekben járatos és bennfentes vagyok. Micsoda tudatlanság: ilyenkor én már fordulok, és minél hamarabb el is tűnök. A bennfentesekhez soha nincs semmi közöm.”⁴

Teológián általában istentant értünk: a „teológiai filozófia” mint „első tudomány” tárgyaként már Arisztotelész is a változatlan és végtelen lényegeket jelölte meg (*Metafizika*, 1026b). A keresztény teológia is nyilvánvalóan abból a voltaképpen örök emberi reményből született, hogy a valóság talán nem merül ki abban, ami időbeli és véges, hanem túlmutat önmagán, az időn túlra vezet,

és abból is ered. Messze nem áll meg azonban ennél a már-már esztelen reménynél, hanem, annak a meggyőződésnek megfelelően, amit Spinoza úgy mond, hogy „az emberi léleknek adekvát ismerete van Isten örök és végtelen lényegéről”,⁵ szabatosan kifejtett és talán elengedhetetlenül bennfentes, rendszeres, dogmatikus, tanítható és prédikálható tudást vél kínálni Istenről: kifejti a hit pontos tanítását, megvilágítja e tanítások történeti eredetét, és bemutatja a tudások értelmét, jelentését és jelentőségét. Elképzelhető-e egyáltalán nem „bennfentes” teológia? Létezik-e a „kívülállók” teológiája? És persze: biztos-e, hogy a „bennfentesnek” éppen a „kívülállás” az ellentéte? De hol máshol is állhatna Vasadi „istenes” – mert Isten belső érintésének vélt vagy valós tapasztalából fakadó – beszéde és kérdésfelvetése, mint a „bennfentes” teológiai diskurzuson és tanításon „kívül”?

Figyelemre méltó, hogy a vallásfilozófus Vető Miklós, aki idézi Spinoza fent említett kijelentését, a következő kommentárt fűzi hozzá: „Márpedig semmi sem abszurdabb és istenkáromlóbb ennél a formulánál. Azok a kísérletek, hogy Istenről fogalmakban beszéljünk, kudarcra vannak ítélve, katasztrofális kudarcra. Ahogy már Heidegger megjegyzi, Isten létének bizonyítása »blaszfémia torkollik«. Sajnálatos módon azok a kísérletek, amelyek lényegének meghatározására törekszenek, nem kevésbé istenkáromlók. Azok a fogalmak, amelyeket az elérhetetlenre szeretnénk alkalmazni, Istenen innen maradnak: tulajdonképpen – idézi Vető Jean-Luc Marion kijelentését – »bálványokhoz vezetnek – vagyis ahogy mindig is, önmagam bálványaihoz.«”⁶ Egyik interjújában Vasadi Péter is erről beszél: „Tanítás folyik, megy a nagy henger, dolgozik. [Pedig] Krisztus ma is a Megváltónk, a köztünk járó Isten, aki köztünk van. Az mondatott, hogy benne járunk. Az olyan, mintha a szobában járnék, nem? Vagy a ködben. A benne levés az maga az imádság. Akkor mindenem, a fejem, a hajam csúcsa is, minden benne van. Nem vonják le ezeket a következtetéseket. Azért

nem vonják le, mert a dolog megrekedt majdnem kispolgári nívón, s ott marad.”⁷

A kérdés, amit Vasadi fölvet, az: mit jelent gondolkodni? Ahogy semmiképpen nem egy adott, vallásos vagy teológiai tudás- és fogalomrendszer működtetéséről, a megkülönböztetés és az elkülönítés fogalmi művészetéről van szó, úgy Vasadi az értés vagy akár a tudás fogalmáról való lemondásról sem beszél. „Nem az értésről kell lemondanunk, hanem arról, hogy makacsul azt higgyük, csak az eszünkkel érthetünk. Ez materializmus. Jézus nem mondta, bár mondhatta volna, hogy a bőrünknek is van szerepe a megértésben. Az egész embernek kell érteni akarnia, ehhez azonban rá kell hagyatkoznia, testestül-lelkestül a megértendőre.”⁸ Ezen a ponton válik fontossá nemcsak a kifejezetten gondolkodásként – de nem pusztán az eszünk révén folytatott gondolkodásként – értett művészet maga, hanem egyáltalán a művészet és a teológia (a művészi és a teológiai gondolkodás) elválaszthatatlan kapcsolata is. Egyfelől: „Jó lenne meggondolnunk, a keresztény élethez elég fontosnak tartjuk-e a képzelőerőt (amely ha nincs, nem tudunk szeretni, jegyzi meg Graham Greene), vagy csak akadálynak, mely folyton elterel. Mindig beleütközünk kisszerű, fogyatékos, gyanakvó gondolkodásunkba, amely leszűkíti az ember köreit. Van valami képesség az emberben, amit nem Istentől kapott?”⁹ Másfelől: „Ma még az a természetes, hogy a teológus teológusi módon, az író pedig művészi módon gondolkodik, holott az volna kívánatos, ha a teológus tudná, mi a művészi, és a művész, hogy mi a teológiai.”¹⁰ A művészet nem lehet független a teológiai kérdésfeltevéstől, ahogy a teológia sem függetlenekedhet a művészetétől, a művészet ugyanis a gondolkodás eleven-sége, amelyben a hús-vér ember testestül-lelkestül, a hitével is, de a hitetlenségével is, az eszével is, de a képzelőerejével, a bőrével, a tapintásával, a tekintetével is kérdez és jelen van. Éppen ezáltal lép túl, anélkül, hogy teljességgel tagadná vagy megtagadná azt, a fogalmi-teológiai tudáson és diskurzuson.

Mit tudunk Istenről? Mit tudunk a kereszténységről? A saját vallási vagy kulturális hagyománya iránt érdeklődő hívő vagy hitetlen ember rendszerint e kérdések mentén gondolkodik, filozófiai, teológiai, dogmatikus vagy történeti értelemben kutakodik, elemez, vizsgálódik. Vasadi költészetének és gondolkodásának alapkérdése azonban nem ez a kérdés, hanem inkább e kérdés fordítottja. Mit tud rólam a kereszténység? Mit tud rólam, az emberről a keresztény Isten, aki az evangéliumok szerint meghalt érttem (is) a kereszten? A hittapasztalat itt nem bizonyos tudások

megalkotásán alapul, szövegeken, információkon, ismereteken, teológiákon, mindazon, amit az ember így vagy úgy megtanulhat, tudhat vagy elmondhat Istenről, hanem egy elemi tapasztalaton és meggyőződésen, amely olyan erejű, hogy szinte azonnal és elkerülhetetlenül kiáltássá alakul az emberben; amely annak a megélt bizonyossága, hogy a keresztény tanítás tud valamit az emberről, hogy van itt valami tagadhatatlan és bőséges, túlradó igazság, amely évezredek szövegek mélyéről szólít és ír le engem itt és most, a magam élethelyzeteiben, hogy én talán alig értek és tudok valamit a keresztény hitről és teológiáról, de, úgy tetszik, nagyon is értve és „tudva” vagyok a kereszténység Istene által. Nyilvánvalóan nem elsősorban a teológiai művek és általában a vallási tradíció szövegei, hanem az evangélium és azon belül is Jézus alakja itt a meghatározó, az a kiáltozás, felfedezés, felismerés, döbbenet, öröm, netán leplezhetetlen ujjongás, hogy ennek az embernek és Istennek a szavai „tudnak” engem, egészen függetlenül a tudásomtól, de még a hitemtől vagy a hitetlenségemtől is (bizonyos értelemben még attól is függetlenül, hogy mi igaz és mi nem igaz a történeti kereszténységből). Átvilágítanak, letapogatnak, leírnak és feltárnak minden felületemben és mélységemben.

Nem csoda, hogy bár a „katolikus költészet” kétes címkéjével szokás leírni, Vasadi költészetének és gondolkodásának alaptémája egyáltalán nem a vallás és a teológia, beszédmódja pedig még csak véletlenül sem a prédikáció, amely kifejti, megmagyaráz, rábeszél, nógat, kizár, befogad és megítél. Mivel alapélménye a lélek és a világ mélyén pillanatról pillanatra újra és újra feltörő isteni tudás és szeretet, amely bátorítja, figyel, meghallgatja, látja és testestül-lelkestül megéli, belülről éli és érti az embert, ezért szükségképpen más az egész alapállása, máshonnan beszél, mint a hivatalos teológiai vagy vallásos diskurzus. Vasadi az inklúzió és a konverzió, a bennefogalás és az odafordulás művésze. Hősei nem a csodatevő vagy teoretikus szentek, hanem az ujjongók, a szeretők, a megreszegültek, a lenyűgözöttek, mint Assisi Szent Ferenc vagy Mária Magdolna, akik egy-egy kiélezett emberi helyzet mélyén felismerik ismertségüket, és bepillantanak az emberi és az isteni szakadékába, hogy elveszenek benne. Ennek a beszédmódnak egyik ragyogó példája legutolsó, még életében összeállított, de csak halála után kiadott kötete, a *Szerelem és Szerelem* egyik verse, *A bűnös asszony*, amely eredetileg *A viola hatalma* című, 1995-ös verseskötetben látott napvilágot.¹¹ Hadd idézzem először magát a verset, mielőtt néhány megjegyzést tennék róla.

„Otthagya az örömök ágát.
Hátat fordított az arannyal bélelt
tenyereknek.
Pedig a hímek bálványozták.
Fülét jajongó kéjükkel eldugították.
Egyszer az asszony hallotta beszélni
a prófétát,
s mint aki részeg, botorkált haza aztán.
Ajtaját elreteszelte.
Napokig hevert az ágyán, nem evett,
nem ivott, csak nézte a mennyezetet.
Negyedik nap fölkel.
Selyemruhát öltött, gyöngy sorokat
s tyruszi karperecet.
Olajat vett alabástrom edénybe s lábára bízta magát.
Megállt a márvány kapunyílásban s így sóhajtott:
könnyebb veled halnom, hogysen tovább
semmiben gyöngyöznek.”

A vers bizonyos értelemben – hasonlóan Veronese vagy Caravaggio ismert, Mária Magdolna megtérését ábrázoló festményeihez – illusztráció, méghozzá *Lukács evangéliumának* illusztrációja: Lukács evangélista beszél egy „bűnös asszonyról”, aki „amikor megtudta, hogy [Jézus] a farizeus házában van vendégségben, alabástrom edényben illatos olajat hozott, megállt hátul a lábánál, és sírva fakadt. Könnyeit Jézus lábára hullatta, majd hajával megtörölte, elárasztotta csókjaival, és megkenete illatos olajjal.” (Lk 7,36–37) Mivel az evangélium következő fejezete megemlíti Jézus azon tanítványainak sorában, akik bejárták vele a városokat és a falvakat, egy Mária nevű asszonyt (Lk 8,2: „Mária, melléknévén magdalai, akiből hét ördög ment ki”), aki az evangélisták szerint, nem melleleg, egyik első, ha nem az első tanúja volt Krisztus feltámadásának, a keresztény hagyomány azonosította a bűnös asszonyt ezzel a magdalai Máriával (talán mert „ördögeit” bűneivel hozták összefüggésbe) és a betániai Máriával, a Jézus által feltámasztott Lázár testvérével is. Tény, ami tény, ez az azonosítás – mint a modern egyház is elismeri – teljes egészében fikció és kreáció. Ugyanakkor az is tagadhatatlan, hogy a Mária Magdolna néven ismertté vált „bűnös asszony” szerves részévé vált a keresztény hagyománynak, és valósággal beleégett a tudatunkba – többek között – Fra Angelico, Raffaello, Tiziano, Tintoretto vagy Georges de La Tour híres képein és ábrázolásain keresztül.¹²

Vasadi Péter versének női főszereplője anonim ugyan, de a szövegben szereplő utalások által nyilvánvaló, hogy kiről van szó: „a tyruszi karperec” sor az antik világba repíti az olvasót (lásd például Mt 15,21–28), a „próféta” szó

használatával pedig szó szerint követi az evangéliumi történetet (Lk 7,39: „Mikor ezt a farizeus házigazda látta, így szólt magában: »Ha próféta volna, tudná, hogy ki és miféle az, aki érinti: hogy bűnös nő.«”). A cím és futó utalások révén úgy látjuk magunk előtt ezt a nőt és ezt a férfit, hogy nehezen tudnánk elfelejteni róluk azt, amit a vers pedig szó szerint egyáltalán nem állít, nevezetesen, hogy itt Jézusról és arról a nőről van szó, akit a keresztény hagyományból Mária Magdolnaként ismerünk, és aki nem melleleg Krisztus tanítványa, majd feltámadásának első tanúja lesz. Mégis érdekesebb arra figyelni, mi mindent hagy el Vasadi Péter az eredeti történetből. A mese végén Jézus, aki addig csak farizeus házigazdájához intézte szavait, az asszony felé fordul, és azt mondja neki: „Bűneid bocsánatot nyernek.” Majd újra megismétli a bűnbocsánat kihirdetését: „A hited megmentett. Menj békével!” Figyelemreméltó, hogy magában a versben ebből semmit nem látunk, sőt, úgy általában az egész evangéliumi jelenetből is alig látunk valamit. A farizeusnak csak a háza ajtajáig jutunk: se ő maga, se az evangéliumban felidézett vendégek nincsenek jelen, ahogy a „próféta” sem. Nincs szó sem a fej vagy a láb olajjal történő megkenéséről, sem csókolásról, ahogy a „próféta” részéről sincs bűnbocsánat, igehirdetés, üzenet. Még csak elhívásról sincs szó, mint például Máté esetében (Mt 9,9: „Amikor Jézus továbbment, látott egy Máté nevű embert, amint ott ült a vámnál. Szólt neki: »Kövess engem!« Az felállt és követte.”). Egy elhatározást látunk, ez az elhatározás azonban egyáltalán nem pillanatnyi és azonnali, hanem egy napokon át tartó, aktív bezárkózás és ádáz mennyezetnézés-semmibe bámulás eredménye, ráadásul nem egy megtérésben, hitvallomásban vagy nagyszerű cselekedetben ölt testet, hanem egy „egyszerű” sóhajban: „könnyebb veled halnom, hogysen tovább / semmiben gyöngyöznek”. Egy régóta hallott, de régóta meg nem hallott hang emléke tölti be egyszerre e nő életét, anélkül, hogy valóságos dialógus alakulhatna ki kettejük, a próféta férfigangja és a nő teste, lelke, szelleme között. Egy hang, amelyet nem ismer, ismeri és elhívja őt, a névtelen, glóriátlan, bűnös asszonyt. Mindannyian érintve vagyunk, mindannyian érintve lehetünk. Ki tudná elfelejteni, hogy a középkori keresztény hagyományban – elsősorban az *Énekek éneke*-kommentárokból – az asszony, a menyasszony a görögül és latinul grammatikai értelemben nőnemű „lelket” (pszükhé, anima) jelöli, aki Vőlegénye hívására, szerelmére vár?¹³

Ami a legmeglepőbb, persze az, hogy Vasadi még a bűnök elengedését is kihagyja a történetből. Világbíróként Krisztus eltörölheti az asszony bűneit, Vasadinál azonban a „bűnös asszony” pusztá megnevezés marad, mivel a vers éppenséggel semmiféle bűnt, következésképp semmiféle

ítéletet és felmentést nem ábrázol. Nem ítéli el morálisan, és nem azért, hogy szemérmesen elhallgassa „bűnös” életét. Ami morális értelemben, külső nézőpontból és ítélkezésként bűnnek tűnhet, az belülről, *A bűnös asszony*ban világi örömforrást jelent. Ráadásul a vers mindeközben metsző élességgel mutat rá ennek az életnek a tényleges érzelmi lefolyására: szinte látjuk magunk előtt az „örömök ágyát”, a szépségét bálványozó „hímeket”, akik ölelkezés közben az asszony fülébe „jajongják” a „kéjüket”, amely valósággal megsüketíti őt. Van az egésznek egy nagyon erős, bár nem hivalkodó, erotikus vagy inkább szexuális dimenziója, csakúgy, mint minden Mária Magdolna-ábrázolásnak, ahol a dús haj és szőrzet, a megvillanó bőr, a finom vállak és keblek inkább okoznak esztétikai gyönyörűséget, mintsem hogy morális felháborodásunk és ítélkezésünk forrásává válnának.¹⁴

A vers bemutatja tehát az örömlány életét, mindezt azonban a beszélő egyetlen morális címkével sem látja el. Nem mintha nem lenne baj vele: a baj azonban nem morális jellegű. Az asszony nem arra ébred rá, milyen bűnös életet folytat, hanem arra, hogy a valóság, amelyben él, nem valóság. Ahogy Vasadi mondja Kierkegaard-ra hivatkozva: „Nem abból ered a bűn, hogy az ember nem értette meg, mi az igazság, hanem abból, hogy nem akarja megérteni, mert nem az igazságot akarja: hát akkor mit akar? Lenni lét nélkül, élni jószág nélkül, tudni igazság nélkül.”¹⁵ Ágoston is arról beszél a *Vallomásokban* – és éppen a megtérés kapcsán –, hogy az ember, és pontosan ez bűnbeesése és bűnös volta legelső jele, nem akarja teljes szívvel azt, amit akar. „Unde hoc monstrum?” – kérdezi? Honnan bennem ez a monstrozitás? „A lélek parancsot ad a testnek, és a test azonnal engedelmessé válik; de amikor önmagának ad parancsot, ellenszegülésre talál. Azt parancsolja, hogy akarjon, amit nem parancsolna, ha nem akarná; mégsem történik meg, amit parancsol.” (*Vallomások*, VIII., 10., 21.) Ebben áll a bűne vagy inkább sebe és tehetetlensége: hogy akarja vagy legalábbis akarná, még sincs ereje tehát akarni a saját akaratát. Ennyiben állíthatjuk, hogy *A bűnös asszony* nem is a Jézussal való találkozásról, a könnyekről, a lábmosásról és végképp nem egy bűnös asszonyról szól, hanem mindenekelőtt az ige erejéről, amely át- és bevilágítja az ember akaratát és nem-akaratát, és az Ige mindenkor hallgatójáról, arról a titokzatos és mindig váratlan történésről, amely során az ember hosszú halogatás után, a maga számára is váratlanul (hiszen ezt ő éppenséggel úgy akarta, hogy nem akarta), végre képessé válik a valóságra és az igazságra, képessé válik meghallani azt, amit hall, és akarni azt, amit akar.

Amiből, azt hiszem, két dolog következik. Egyfelől az, hogy *A bűnös asszony* – mivel az Ige/ige meghallásáról

és nem mellesleg titokzatos erejéről beszél¹⁶ – legalább annyira ars poetica, mint „illusztráció”. Másfelől és ettől egyáltalán nem függetlenül az, hogy *A bűnös asszony*ban annak vagyunk tanúi, miként változik át a szemünk láttára az „istenes”, vagyis minden teológiai és morális diskurzust maga mögött hagyó – vagy inkább megszüntetve megőrző – versbeszéd nyomán a lehetősége szerint Mária Magdolna „bűnös életét” tárgyaló költemény örömhimnusszá, vagyis hogy miként lázad fel a vers teste és szövege a vers címébe emelt konvencionális megnevezés és leegyszerűsítő ítélkezés ellen (ami mindennek ellenére megmarad, úgy látszik, érvényesen mégis, a vers címének). *A bűnös asszony* nem a bűnös asszonyról szól, hanem inkább a rátalálás örömről, arról, ahogyan ez az asszony egész lényével ünneplőbe öltözik, és arról, ahogyan a valóság érintése vagy akár csak annak reménye és közelsége nyomán ujjongani és remegni kezd.

„Legyetek mindig örömben” – mondja már többször megidézett esszéregényében Vasadi Péter. „Isten nem befér, vagy nem fér be lehetséges réseinkbe. Ő elárad; úgy van, hogy örömként van. És ha az embert béklyóba veri is elégtelensége, Isten bele tud állni félig kész élete, egymásra hányt töredékei közé, és föl tudja fogni a kereső ember tekintetét. Legyetek mindig örömben. Most, ma, itt, bárhol, bármikor, bármiben, bárkiben.”¹⁷ A „bűnös asszony” útja, ehhez hasonlóan és ennyiben, nem – vagy nem csak és nem elsősorban – a büntől vezet az erényig, hanem örömből örömbé vezet. Így látjuk őt, így látatja őt (magát, minket) Vasadi Péter: ahogy ott áll, egy ige halatán, ünneplőbe öltözve, olajjal a kezében, a „márvány kapunyílásban”, készen arra, hogy a hamis örömet igazi örömmé alakítsa. Nincs ebben semmi teológiai tudás, ez a versbeszéd nem vallási diskurzus. Nem azt kérdezi: kicsoda Jézus? Mit tudok róla? Miket mondott? Miért mondta? Isten-e? Teljes jogú tagja-e a Szentháromságnak? Azt kérdezi: mi a lét? Mi az, ami van? Nem isteni, hanem emberi módon látatja azt a hirtelen felindulást, amely során egy megszólalás, egy szó nyomán egy asszony – egy lélek – egész lényével megérti, hogy a semmiben gyöngyözés öröme nem valóságos. Ami pedig ezzel szemben áll, az ez a két egyszerű szó: „veled halnom”. A semmi alternatívája a halál; a kérdés, amit szobájába bezárkózva, ajtaját elrejtelve, napokig étlen-szomjan a mennyezetet bámulva feltett magának, így hangzott: semmi vagy halál? És válassza nem lehetett más, mint az utóbbi, a meghalás: korábbi élete feladása. „Élek, de már nem én, hanem Krisztus él énbennem.” (Gal, 2,20) Nem arról van szó, hogy hosszas mérlegelés után e halál mellett tette le a voksát, hanem arról, hogy egész lényébe belső remegése és felszakadó öröme

folytán egyszerűen nem volt más választása. Egyszerre, titokzatosan, minden eldőlt, minden öröm lett.

Mit jelent itt a halál? Mit jelent a „veled halnom”? Ha Mária Magdolna felől nézzük, akkor nyilván a meghalás és a feltámadó Istenről van szó, az elmúlás elmúlásáról, aminek a hagyomány szerint éppen ez a „bűnös asszony” lesz majd legelső, kitüntetett tanúja. Az út nemcsak örömből örömbé, hanem egyúttal a semmiből a halálba vezet, egy olyan halálba, amely maga is meghal, átváltozik, létező lesz. Vasadi verse implikálja ezt a jelentést is, de semmiképpen nem kizárólag és nem elsősorban erről szól. Hiszen a „veled halnom”-ban nem annyira a halálon van a hangsúly, hanem inkább azon: „veled”. Vasadi Péter bőségesen vall, nemegyszer gyönyörűen és költőien, prózai írásaiban és interjúiban a szeretetről és nem mellesleg éppen a szeretet halálos hatalmáról, arról, hogy „igazán az szeret minket, aki éretünk vérrrel verítékezik”.¹⁸ Itt azonban, költészete világában, mesteri visszafogottságról tesz tanúbizonyságot. Ez az egyetlen szó, a „veled”, elválaszthatatlan egységben a semmire nemet mondó halállal, sokkal több, mint bármi, ami a szeretetről akár „istenesen”, akár „teológiaiilag” mondható. „Szeressük egymást, gyerekek! Ó, kérem, ez az olcsó szöveg a nyíló orgonabokrok illatában sűrűn koccintgató haverok szájába való.”¹⁹ Ami *A bűnös asszony*ban a szemünk láttára történik, az ennél sokkal több és sokkal kevesebb, sokkal banálisabb és sokkal elementárisabb. Egy nőt látunk, aki a hímek ócska öleléséből kibontakozva odaajándékozta magát a Férfinak; mintha nászra készülődő asszony lenne, aki egész múltját és jövőjét újdonsült ura kezébe téve – és egyben mindent egy lapra téve fel –, felsóhajt: „Egy életem, egy halálom. Itt vagyok, a tiéd vagyok.” *A bűnös asszony* nemcsak illusztráció, nemcsak ars poetica: bizonyos értelemben nászének is, lelki felkészítése férfinak és nőnek arra a kalandra és misztériumra, amit a házasság köteléke jelent.

Az eredeti evangéliumi történetnek ez a férfi–nő viszonyra való valóságos lecsupaszítása hasonló ahhoz, mint amikor Rodin vagy Munch egymást ölelő vagy akár egymással szinte tehetetlen szerelemben szembenálló férfit és nőt ábrázol minden további attribútum nélkül, a képnek vagy szobornak mégis azt a címet adja: *Ámor és Pszükhé*. Hiszen mindenekelőtt mégis csak egy férfiről és egy nőről van szó, arról a szinte hétköznapi, mégis hatalmas, mert világot teremtő, világot teremteni képes történetről, ami el van vagy el lehet rejtve kettejük látszólag banális találkozásában, egymásra meredésében, beszélgetésében, együttlétében, ölekezésében. De éppen mivel egy ilyen találkozás túlmutat(hat) önmagán, teremtővé és világnyivá válik vagy válhat, az e találkozást és egymás felé fordulást (megtérést-konverziót), megindulást és megindultságot

ábrázoló alkotás világosan elvezeti a nézőt vagy az olvasót egy másik, egy nagyobb, egy láthatatlan történethez, amely egyfelől örök archetípusa ennek a találkozásnak, másfelől valahogy keretül is szolgál, és amely mind Apuleius regéjében, *Az aranyzamárbán*, mind Lukács, Máté vagy János történetében egy nőnek egy férfiistennel, egy halandó embernek a múlhatatlannal való találkozásaként jelenik meg. A jelenet egyszerre szűkül miniatűrre és tágul univerzálissá, egyszerre ír le egy rövid, alig pár percig, óráig vagy napig tartó intervallumot, és mindazt, ami ebből – a szeretet ereje révén – kiemel a jelenlevőket, vagyis a múlhatatlanság, az örökkévalóság hitét, reményét vagy szeretetét.

Mintha éppen ezzel a lecsupaszítottsággal és visszafogottsággal teljesítené be a Vasadi-vers a költő ars poeticáját. Hiszen ahogy a teológiai diskurzus sokszor nagyon is elégtelen és érdektelen, bizonyos szempontból istentelen, úgy nem elég a vallásos költészet sem. „Ha egy gyenge költő lexikális tudása nem lehet jogcím arra, hogy a verseit jónak fogadjuk el, hasonlóan a vallásos hit sem adhat fölmentést a remekelés (mindegy, hogy jogos vagy nem jogos) követelménye alól.”²⁰ „A hit csak centrum lehet, de éppen azért, mert centrum, tehát a dolgok szíve, elrejlük. Ahol mutogatja magát, ahol kirí, ahol kiül a testre ez a szív, ott baj van. A szív elrejlük és dobog. Tehát voltaképpen a vallásos sémákhoz vonzódo kifejezések költészete, talán nevezzük így, az idegen tőlem, az mindenképpen azt akarja bizonyítani, hogy ő milyen hites. És miközben ezt akarja bizonyítani, derül ki, hogy nem eléggé költészet.”²¹ Nem lehet megelégedni kevesebbel, hirdeti Vasadi, mint „a leglényeg közelében bolyongani”.²²

*A bűnös asszony*ban mintha ez a bolyongás öltene testet: ezt végzi el a költő igéje is, és (a vers szerint) az Ige is az asszony testében és lelkében. A vers nem teológiai és vallási kérdéseket tárgyal, hanem azt a mindenkori emberi alaphelyzetet vázolja, amely során a semmi és a halál, a kéj és a szeretet között kell döntenünk. Mivel e döntéshelyzet kapcsán, a döntés során keletkező ujjongó örömnnepen kívül semmit nem állít, tagadhatatlanul igaza van: igazat beszél. A semmi versus halál, a kéj versus szeretet dilemma megkerülhetetlen, nincs ember, akinek életébe ez a dilemma előbb-utóbb ne robbanna be a maga viharos és fékezhetetlen erejével. *A bűnös asszony* nem üzen semmit, nem nógat, nem tukmál ránk semmiféle döntést, semmiféle igazságot: egy tényleges emberi lehetőséget vázol fel. A márványkapu előtt álldogáló, remegve a belépésre váró asszony képében azt mutatja be, hogy létezik öröm, a döntés öröme, hogy létezik út a semmiből a halálba, az örömből az örömbé. Költészetének erejét az mutatja, hogy nem hajlandó nem megállni azon a ponton, ahol az elhatározás éppen így vagy úgy megítélhető cselekedetté változna át, csakúgy, ahogy nem

hajlandó a morálisan elítélhető cselekedeteivel és múltjával azonosítani és leírni a bűnös asszonyt. A versben egyáltalán nincsenek morálisan megítélhető cselekedetek: csak a lélek történéseiről, remegéséről és hullámvásárlásáról kapunk képet. Hiszen, mivel nem gépek vagyunk, ez a bolyongás, ez az izgatott remegés, ez a mindig újrakezdett, újra megpróbált döntés és belépés – valósága, kimenetele, gyümölcse vagy kudarca – drámai létezésünk titka, amely végső soron senkire nem tartozik. A „könnyebb veled halnom, hogysem tovább / semmiben gyöngyözök” nem több, csak egy sóhaj. Már-már remény. Ki-ki szabadon eldöntheti, mögé képzelet, sejti, gondolja-e az evangéliumi vagy akár a páli-újszövetségi hagyományt.

Mindez lehetőség csupán: a semmiben gyöngyözést nem a *Szentírásból*, hanem saját életünkben ismerjük, közvetlen tapasztalattal bírunk róla, ahogy erőtlenségünkről, süketségünkről, semmibe bámulásainkról vagy arról a remegéssel teli ujjongásunkról is, amellyel egy szó, egy hívás hallatán hirtelen testestül-lelkestül, egész lényünkkel ünneplőbe öltözünk. A *bűnös asszony* mindenekelőtt ezeket az elemi emberi tapasztalatokat idézi fel bennünk, és ennek köszönhetően válik lehetségessé egy olyan, minden kenetteljes beszédetől, teológiai automatizmustól és vallásos moralizmustól, angyaloktól, tömjénfüsttől és glóriától mentes, tiszta versbeszéd megalkotása, amely legföljebb azért érintkezik a teológia és a vallás világával, mert a lét szívéig hatol, ugyanakkor, éppen azért, mert költészet a javából, sem a hívők, a vallásosok és az egyháziak, sem a hitelenek és a pogányok pártjára nem áll. Nem foglal állást, mert nem ez a feladata, hanem az ábrázolás és a láttatás visszafogott ereje, a gondolkodás és a képzelőerő mozgásba hozása, és egyben az a megértő és minden ítélkezéstől mentes jelenlét és tekintet, amellyel ádáz szeretettel figyeli az asszonyt és vajúdását, lelkében készülődő átváltozását. Nem azt kell-e mondanunk, hogy éppen ez a visszafogottság adja Vasadi „belülről sugárzó, áttetsző, mindig független s egyben váratlan”²³ versbeszédének egyszerre és egymástól elválaszthatatlan esztétikai, etikai és – nemcsak „istenes”, hanem végső soron nagyon is – teológiai tétjét és jelentőségét?

JEGYZETEK

- 1 VASADI Péter: *A szív szüntelen mormolásában. Esszéregény*. Bp., Szent István Társulat, 1991, 33.
- 2 Uo., 81.
- 3 Uo., 111.
- 4 Uo., 31.

- 5 Idézi VETŐ Miklós: *Isten megközelítései Jean-Luc Marion gondolkodásában = Jean-Luc Marion. Kartezianizmus, fenomenológia, teológia*. Szerk. CAMILLERI, Sylvia, TAKÁCS Ádám, Bp., Gondolat, 2012, 133.
- 6 Uo.
- 7 Vö. SZÉNÁSI Zoltán: *Vasadi Péter*. Bp., Balassi, 2014, 144–145.
- 8 VASADI Péter: *A szív tágassága. Esszék – 1993*. Bp., Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum, 1994, 160.
- 9 Uo., 161.
- 10 Uo., 157.
- 11 *Szerellem és Szerelem = VASADI Péter: Szerellem és szerellem. Válogatott versek*. Szerk. SZÉNÁSI Zoltán, Gerecse, Tata, Új Forrás, 2018, 44.
- 12 Daniel Arasse szerint Mária Magdolna azért válhatott a keresztény hagyomány egyik legfontosabb – sok tekintetben még az egyébként minden bizonnyal valóságosan létező, egyházalapító apostoloknál is fontosabb – szereplőjévé, mert a *Biblia* két legalapvetőbb női létmodellje, Éva és Szűz Mária különböző okokból egyaránt elérhetetlen és megvalósíthatatlan nőideált jelentett; Mária Magdolnára mint „a szemiotikai háromszög Éva és Mária melletti harmadik pontjára”, mint az „ideális női szent” alakjára azért volt szükség, hogy követhető vagy követhetőbb példát alkossanak a keresztény nők számára. „A nemes szívű szajha, aki előbb szajha ugyan, de aztán szentté válik nemes szíve, kiontott könnyei és megváltoztatott élete által, éppen azért tud Éva és Mária között közvetíteni, mert mindkettőtől különbözik (ez evidens), ugyanakkor mindkettőre hasonlít.” ARASSE, Daniel: *La toison de Madelaine = On n'y voit rien. Descriptions*. Párizs, Denoël, 2003, 111. Vö. még pl. LELOUP, Jean-Yves: *Une femme innombrable. Le roman de Marie Madeleine*. Párizs, Albin Michel, 2009
- 13 Erről részletesebben lásd CSEKE Ákos: *A középkor és az esztétika*. Bp., Akadémiai, 2011, 229–265.
- 14 Vö. ARASSE: *i. m.* (2003), 118–122.
- 15 VASADI: *i. m.* (1994), 155.
- 16 A problémáról részletesebben lásd SZÉNÁSI: *i. m.* (2014), 20.
- 17 VASADI: *i. m.* (1991), 193.
- 18 VASADI: *i. m.* (1994), 140. Értelmezéséhez lásd CSEKE Ákos: „Ő” = *Parnasszus*, 2012, 1. sz., 7–11.
- 19 Uo.
- 20 Idézi SZÉNÁSI: *i. m.* (2014), 22.
- 21 BENDE József *beszélgetése Vasadi Péterrel = Vigilia*, 2002, 9. sz., 705.
- 22 „A költő valahol ott bolyong a világ szíve körül, azaz [...] a leglényeg közelében. Jó esetben pedig benne van. Ettől kezdve minden megnevezés, de az is, hogy milyen iskolához tartozik, másodrangú. Keresztény ihletettségű költészet van. S ez jó, vagy nem költészet.” Idézi SZÉNÁSI: *i. m.* (2014), 34.
- 23 VASADI: *i. m.* (1991), 201.